

INDICELE HIRSCH ÎN EVALUĂRILE UEFSCDI ȘI CERCETAREA CENTRAL-MARGINALĂ ÎN DOMENIUL ISTORIEI FILOSOFIEI¹

ION TĂNĂSESCU

Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru”
al Academiei Române

Abstract: The text states that the idea of the UEFSCDI to evaluate projects in the humanities using the Hirsch Index is based on the unfounded assumption that there is only a single perspective on a given philosophical issue and single standards of excellence for assessing a project's quality. Starting from the state of contemporary Brentano research, the text argues that there are two well-defined perspectives of analysis of Brentano's work: the perspective proposed by authors trained in the spirit of analytic philosophy and that proposed by interpreters trained in the historical, continental tradition. At the theoretical level, the difference between the two approaches is evident both in the issues addressed and in the way they are treated. Beyond this, there is also an enforced bias aspect to this difference, namely that through their work as members of the review boards of different journals, the authors privilege the perspective they work from, and reject, for this ideological reason, articles that belong to competing research perspectives. The text also presents evidence from research practice that supports the thesis.

Keywords: analytical philosophy, continental philosophy, humanities, philosophical interest, h-index.

La începutul lunii mai s-a încheiat dezbateră publică asupra pachetului de informații referitor la proiectele de cercetare exploratorie PCE 2023 din programul Idei. Față de anul 2016, când am participat ultima dată la o asemenea competiție, criteriile de evaluare specifice actualului pachet sunt mult mai diversificate și complexe – atât în pachetul de informații supus dezbaterii publice, cât și în varianta finală pe baza căreia s-a desfășurat competiția PCE 2023 în curs, indicele Hirsch apare ca un subpunct distinct pentru evaluarea activității directorului de proiect, *indiferent de domeniu, de la științele naturii până la disciplinele umaniste*: „B2. Vizibilitatea și impactul contribuției științifice a directorului de proiect” [...] „c) Indicele Hirsch conform Web of Science și Indicele Hirsch (fără autocitări) conform Scopus”¹. În cele ce urmează, îmi propun să contest ideea că *indicele Hirsch este un criteriu adecvat de evaluare a competenței directorului de proiect în disciplinele umaniste* și să aduc argumente pentru susținerea cercetării *central-marginale*, respectiv pentru susținerea aceluia tip de cercetare care, deși pornește de la o problemă aflată la marginea agendei contemporane a cercetării, ajunge în

---

¹ Pachet de informații PCE 2023_aprobat 08_06_2023, p. 22.

cursul investigației să descopere rezultate atât de importante încât pune la îndoială perspectiva asupra operei unui autor promovată de reprezentanții orientării dominante în acel moment². Susținerea acestei teze implică o raportare mult mai pronunțată la activitatea și experiența proprie de cercetare decât studiul științific obișnuit și creează inevitabil impresia unei tentative de autoimunizare a propriei poziții și de încercare a mascării propriei vulnerabilități – indicele meu Hirsch în baza Web of Science Core Collection (în continuare WSCC) este 2. Îmi asum însă această obiecție întrucât consider că numai pe o asemenea cale se poate ajunge la clarificarea semnificației deciziei respective. Mai mult decât atât, consider că este rolul filosofului să-și folosească instrumentele teoretice specifice practicii lui profesionale: categorializarea experienței la cel mai înalt de abstractizare, analiza conceptuală, stabilirea semnificației faptului analizat etc., pentru a da seama de evenimentele care se petrec în cadrul comunității științifice căreia îi aparține. Or, preluarea unui criteriu utilizat inițial pentru evaluarea competenței cercetătorilor din științele naturii pentru evaluarea competenței cercetătorului umanist mi se pare tocmai un asemenea eveniment. Din punctul meu de vedere, nu este important nici când a fost introdus criteriul respectiv – e posibil să fi fost folosit și la evaluările anterioare acestui an, nici că există deja o lungă discuție asupra acestei probleme³. Important este însă că prin structura ei abstractă: „ceva (un criteriu) specific științelor naturii poate fi transferat fără a fi analizat critic în domeniul științelor umaniste”, decizia UEFISCDI se situează, voit sau nu, în spațiul teoretic general al disputei dintre științele naturii și disciplinele umaniste. Practic, prin această decizie, UEFISCDI face nu doar politică a științei și culturii, ci și, involuntar, filosofie. Din acest motiv cred că această decizie merită pusă la probă din perspectiva experienței individuale de cercetare. Oricât de specifică și ireductibilă ar fi, ea prezintă elemente de generalitate valabile și pentru alți cercetători și poate stimula aprofundarea discuției.

Preliminar, precizez că prezentul articol nu contestă în niciun caz ansamblul criteriilor propuse în pachetul de informații (p. 22) pentru evaluarea competenței științifice a directorului de proiect. Dimpotrivă, cu excepția indicelui Hirsch, mi se pare că în totalitatea lor aceste criterii constituie un instrument complex, nuanțat și bine elaborat în vederea atingerii scopului propus. Cu toate acestea, cred că cele spuse mai jos surprind aspecte importante ale practicii cercetării filosofice contemporane asupra cărora cei interesați, fie ei evaluatori sau evaluați, merită să reflecteze. Din acest motiv, în cele ce urmează o să conturez mai întâi cadrul teoretic general al problemei prin intermediul câtorva precizări și distincții terminologice, pentru ca, mai apoi, să integrez propria experiență de cercetare în discuție și să urmăresc efectiv modul în care distincțiile și precizările respective s-au concretizat în cadrul ei. Este clar pentru mine că expunerile care urmează sunt mult influențate de studiul repetat al problemei descripției în psihologia lui

---

² O prima schiță a conceptului de centralitate marginală se găsește în textul comemorativ „Profesorul Alexandru Boboc – Cronica germană” (în M. Pop, *În amintirea Profesorului Alexandru Boboc*, București, Paideia, 2022, pp. 309–341, text accesibil și pe acad.edu).

³ V. de pildă articolul respectiv din wiki.de

Brentano și în fenomenologia lui Husserl. Nu-mi este însă la fel de clar dacă cele spuse mai jos pot aspira în vreun fel la pretenția de universalitate specifică descrierii psihologice sau fenomenologice. Altfel spus, nu-mi este clar dacă ele reușesc să surprindă trăirea oricărei trăiri, respectiv structura general-valabilă a oricărei experiențe a activității de cercetare descrise aici. Temeiul acestui fapt e următorul: experiența de cercetare în discuție constă, pe de o parte, în înțelegerea și interpretarea anumitor probleme filosofice așa cum apar ele tratate în opera anumitor autori. În raport cu acest tip de experiență, se poate încerca o descriere generală a momentelor prezente în constituirea ei. Deși acest tip de experiență este prezent în mod fundamental în cele ce urmează, nu despre el va fi vorba aici în primul rând, ci despre experiența publicării și receptării rezultatelor ei, cu momentul subiectiv specific, rezonanța afectivă personală a faptului de a fi acceptat sau respins. Or, acest tip de experiență are o cu totul altă calitate afectivă și intențională decât curiozitatea, pasiunea și interesul implicate în studierea unei probleme și, strâns legat de ele, satisfacția sau insatisfacția aferente. Cu toate acestea, cred că și în cazul menționat se pot distinge descriptiv aspecte de generalitate care depășesc dimensiunea individuală strict subiectivă a experienței așa cum este ea reprezentată de tonalitatea afectivă a trăirii proprii. Trecerea de la momentul infirmării așteptării pozitive în privința publicării rezultatelor cercetării cu decepția specifică lui la dorința și concretizarea ei în intenția corespunzătoare de a înțelege care este semnificația acestui refuz este un aspect general al experienței în discuție. Alături de generalizarea prin limbaj, respectiv de procesul de categorializare realizat prin subsumarea elementelor trăirii sub noțiunile corespunzătoare lor, proces care neutralizează oricum dimensiunea strict trăită a experienței întrucât o consideră prin prisma numelui ei ca pe un reprezentant impersonal al speciei, așadar alături de acest moment, semnificația refuzului publicării constituie un alt element obiectiv care nu poate fi în niciun caz lămurit doar prin considerarea rezonanței afective amintite, ci impune luarea în considerare a practicii cercetării concretizate în fenomenul preferării din motive *extraștiințifice* a referatului negativ în defavoarea celui pozitiv. Trăită în mod repetat – și aici survine o alta corelație cu caracter general – experiența respingerii rezultatului activității de cercetare pe considerente neștiințifice își pierde rezonanța afectivă, imunizează la refuz și face posibilă ieșirea din sfera subiectivă a trăirii spre cea obiectivă a înțelegerii semnificației problemei. În acest context, descrierea fenomenologic-psihologică a experienței în discuție – înțeleg prin descriere expunerea momentelor esențiale ale fenomenului abordat – scoate la iveală următoarele aspecte: (i) trezirea curiozității și interesului teoretic pentru o anumită problemă; (ii) posibilitatea împlinirii sau, dimpotrivă, a infirmării așteptării asociate lor de a avea parte de o experiență teoretică care să le împlinească; (iii) constituirea unui orizont comun de interpretare a problemei prin fuzionarea orizontului interpretativ al textului cu orizontul cititorului evaluator. Practic, prin noile aspecte aduse în discuție⁴, sugestiile evaluatorului extind orizontul problematic, lectura textului constituind pentru el ocazia de a-și recunoaște și

⁴ V. ultimul dintre cele două referate traduse mai jos.

confirma propria identitate teoretică în raport cu problema abordată. Este vorba de un act de legitimare a propriei perspective elocvent pentru faptul că discuția comună asupra problemelor domeniului constituie unul dintre temeiurile fundamentale ale existenței unei comunități de cercetare orientate într-un anumit fel. Privind lucrurile din perspectiva referatului negativ, așteptarea legată de un anumit conținut teoretic, de problema intenționalității, de pildă, nu este confirmată, interesul și curiozitatea animate de speranța de a avea parte de o experiență teoretică similară propriei experiențe nu sunt satisfăcute, orizontul autorului și cititorului nu fuzionează, ci rămân exterioare unul altuia, enumerarea punctelor slabe ale articolului indicând, printre altele, tocmai acele aspecte ale problemei, care, dacă ar fi fost abordate într-un alt fel, ar fi permis constituirea unui orizont comun de semnificație. După cum o să arăt mai jos, nu plutim aici în sfera unor semnificații ideale în sine à la Bolzano, Frege sau Husserl, ci ne aflăm în zona sociologiei cunoașterii filosofice și a practicii specifice ei. Este vorba, în definitiv, de modul în care comunități de cercetători de orientări diferite se raportează unele la altele pe baza privilegierii propriei perspective de cercetare considerate, implicit sau explicit, ca unica valabilă și de faptul că, prin acțiunile lor, ei reduc nu doar spațiul de manifestare al altor perspective, ci și bogăția problemei ajunse la expresie prin ele.

I. Precizări și distincții terminologice

1. Din rațiuni pragmatice este mai ușor când scrii un text de genul pachetului de informații amintit să operezi cu unul și același termen: „știință”, pentru a desemna practicile de cunoaștere din toate domeniile. Cu toate acestea, mi se pare inadecvată folosirea nediferențiată a termenului în discuție pentru a califica atât tipul de cunoaștere al omului de știință, cât și pe cel al filosofului și al istoricului filosofiei. Filosofia în general nu mi se pare că este o știință în sensul unui demers cognitiv caracterizat de un limbaj, o problematică și de criterii de evaluare general-acceptate, așa cum presupun că este cazul în științe mature precum fizica sau chimia. Dimpotrivă, în filosofie și în istoria ei au existat permanent dezbateri în raport cu aceste probleme, discuția constantă din zilele noastre despre distincția dintre filosofia continentală și cea analitică fiind o dovadă convingătoare în acest sens. În acest context, mi se pare mult mai adecvat să se vorbească de discipline umaniste tocmai pentru a sublinia că, în cazul lor, este vorba de demersuri cognitive care, în pofida aspirației constante spre claritate și cunoștințe general-acceptate, nu au atins acest obiectiv și datorită modului în care stau lucrurile în cercetarea filosofică probabil că nici nu o să-l atingă.

2. Întrucât în continuare o să folosesc în mod constant termeni precum „perspectivă analitică” și „perspectivă continentală”, precizez din capul locului că numesc „analitic” acel mod de abordare a operei unui autor care-i preia problematica și conceptele în orizontul propriei interogări filosofice, proiectându-și interesele de cercetare specifice asupra operei analizate și presupunând că filosoful

studiat, Brentano, de pildă, este preocupat de aceleași probleme ca și autorul care-l studiază. Relevante din acest punct de vedere sunt scrierile lui Roderick M. Chisholm, un autor pentru care gândirea lui Brentano a fost o sursă de inspirație fundamentală și care a contribuit considerabil la promovarea ei în spațiul anglo-saxon și la studierea ei din perspectiva filosofiei analitice. Continentală este, în schimb, perspectiva care îl studiază pe Brentano din orizontul problematic al operei lui și al surselor ei istorice. Și această perspectivă pornește din contemporaneitate, anume de la rezultatele cercetării actuale considerate în cadrul astfel delimitat, scopul ei nu este însă să-l citească pe Brentano ca pe un autor contemporan care se ocupă cu aceleași probleme ca și filosofii vremii noastre, ci să îmbogățească cunoașterea operei lui în propriul ei orizont de semnificație. Relevante din această perspectivă sunt scrierile regretaților Franco Volpi și Klaus Hedwig care-l interpretează pe Brentano din perspectiva orizontului aristotelico-scolastic în care gândește și care scot constant la lumină cadrele istorice ale gândirii lui. Prin astfel de studii iese la iveală faptul că gândirea lui Brentano are o istorie care se dovedește esențială pentru înțelegerea ei. Studiile lui Chisholm, în schimb, nu pun accentul pe istorie, ci pe problematica gândirii lui și ajung nu o dată la rezultate pe care cercetătorii orientați istoric au simțit nevoia în mod repetat să le conteste tocmai în numele lipsei de acuratețe istorică a reconstrucției concepției brentaniene. Nu insist mai departe asupra acestei dezbateri ale cărei contururi vor deveni mai clare pe parcursul textului. Doresc însă să precizez din capul locului că polemica constantă cu modul în care este interpretat Brentano de către filosofii analitici contemporani nu înseamnă că nu apreciez scrierile lui Chisholm și ale celor care l-au continuat. Dimpotrivă, claritatea și decizia cu care autorii respectivi operează în scrierile lor m-au impresionat durabil și au constituit un model pe care am încercat și încerc, inclusiv în acest text, să-l urmez. De asemenea, nu înseamnă în niciun caz că nu apreciez demersul colegilor care sunt activi în acest domeniu la noi sau în afară, năzuința lor constantă spre claritate și precizie, ca și faptul că lucrează în cadrul unei tradiții mai bine încheiate decât cea a filosofiei continentale. Pe de altă parte, însă, atunci când vine vorba de interpretarea operei lui Brentano și a reprezentanților școlii lui, lucrurile dobândesc o altă înfățișare. Două exemple. În 1998, Balász M. Mezei și Barry Smith au publicat o lucrare: *The Four Phases of Philosophy. With an Appendix: The Four Phases of Philosophy and Its Current State by Franz Brentano*, în a cărei introducere ideea lui Brentano conform căreia filosofia evoluează în marile epoci istorice prin intermediul a patru faze, una de avânt și altele trei de declin, este aplicată filosofiei contemporane⁵. Rezultatul acestui experiment este acela că, spre deosebire de filosofia continentală care, după *Cercetările logice* ale lui Husserl, ar fi intrat după autorii respectivi în declin constant prin Husserl (*Idei I*), Heidegger și Levinas, filosofia analitică contemporană nu ar fi trecut încă printr-un asemenea proces. Cel de al doilea fapt: *Brentano Studien* a marcat în 2017 centenarul morții lui Brentano prin două numere: unul scris de autorii orientați continental-istoric, celălalt, apărut în anul

---

⁵ V. traducerea lui A. Bejinariu în I. Tănăsescu (ed.), *Brentano – Comte – Mill: ideea filosofiei ca știință*, Iași, Institutul European, 2018, pp. 201–223.

următor, scris, în schimb, de autorii de inspirație analitică. Fără a interpreta în vreun fel acest fapt, el indică totuși suficient de clar prezența unei anumite diviziuni în cadrul cercetării filosofice Brentano contemporane. Personal, nu sunt deloc convins că autorii pachetului de informații au sesizat și reflectat suficient asupra consecințelor practice pe care asemenea diviziuni le pot avea asupra desfășurării cercetării și selecției proiectelor evaluate.

3. Consider că specificul istoriei noastre recente de după 1945 a favorizat, printre altele, crearea unei *sensibilități teoretice de natură istorică* care ne poziționează mult mai bine decât cercetătorii formați în alte spații culturale pentru a studia anumite probleme, după cum, de asemenea, ne ajută mai puțin să abordăm altele. Mai concret, cred că în timpul comunismului studiul istoriei filosofiei a fost una dintre principalele modalități de a evita analiza temelor ideologice favorizate de regimul de atunci și că acest fapt a influențat considerabil formarea sensibilității despre care am vorbit. La aceasta se adaugă influența exercitată de scrierile lui Noica și ale elevilor lui care au format efectiv gustul pentru o anumită problematică și pentru un anumit tip de cercetare, unul istoric. Din punctul meu de vedere, asemenea rezerve de sensibilitate teoretică există în mult mai mică măsură în centre cu tradiție în cercetarea operei lui Brentano întrucât acolo s-a luat la un moment dat în mod deliberat decizia orientării spre un alt tip de cercetare decât cel istoric. Drept urmare, în universitățile de acolo s-a format un alt tip de sensibilitate teoretică decât cel care, datorită istoriei noastre, s-a putut forma la noi, unul care corespunde dezideratelor rezultate din modul în care se înțeleg pe sine comunitățile respective de cercetători – s-a întâmplat, de pildă, să particip în 2006 la o conferință internațională Brentano organizată într-un asemenea centru tocmai în momentul în care membrii acelei mici comunități luaseră decizia să nu mai scrie în franceză, ci în engleză, și, pe de altă parte, să nu mai abordeze problematica fenomenologică din perspectivă tradițională, ci din cea a noilor discuții din filosofia analitică. De aceea cred că *universalismul* practicat de UEFISCDI prin criteriile de genul indicelui Hirsch nu ține cont nici de anumite caracteristici proeminente ale spațiului cultural căruia îi aparține, nici de potențialitățile de creativitate și originalitate specifice lor și riscă, practic, să confunde istoriile: indicele Hirsch al unui cercetător care, din considerente de vecinătate geografică, de istorie și cultură, alege deliberat să se afilieze unei perspective de cercetare dominante într-un anumit spațiu geografic-cultural, anglo-saxon, de pildă, are șanse mai mari să fie superior indicelui cercetătorului format într-un mediu cultural cu o altă istorie și cultură și care nici nu este aliniat, nici nu vrea să se alinieze unei anumite perspective de cercetare, dar ale cărui articole ajung, nu spun că voit, să fie evaluate tocmai de reprezentanții direcției dominante. În definitiv, pe această cale se confirmă chiar teza reprezentanților orientării cu care polemizez mai jos, anume că cercetările orientate spre aspectele tradiționale ale gândirii unui autor prezintă puțin interes tocmai pentru că nu corespund problematicii de care se ocupă ei. Personal, nu cred că rostul unei instituții precum cea adusă în discuție aici este să urmărească atât de consecvent impunerea unor standarde preluate din științele naturii încât să facă să dispară orice urmă a unei alte istorii și a unui alt tip de

experiență și sensibilitate a cercetării decât cele specifice centrelor oricum dominante.

II. Expunerea cazului propriu – practica cercetării central-marginale

Tot ce voi spune în continuare se bazează pe experiența mea de cercetător al unui subdomeniu important al filosofiei germane a celei de a doua jumătăți a sec. XIX și începutul sec. XX, respectiv al operei lui Franz Brentano și a Școlii lui, în special opera lui Twardowski și Husserl, ca și a influenței exercitate de Brentano asupra lui Heidegger. Deși m-ar bucura ca experiența descrisă mai jos să fie validată de experiența altor cercetători care lucrează în aceeași perspectivă continental-istorică ca și mine, știu bine că mă aflu pe un teren în care generalizările sunt periculoase și țin de aceea să accentuez de la bun început caracterul limitat al experienței expuse aici.

Integrând și mai pronunțat experiența proprie în discuție, activitatea mea stă oarecum sub semnul cercetării marginale în sensul că fie am studiat teme marginale pe agenda cercetării Brentano și ale Școlii lui, fie, atunci când am studiat teme centrale ale ei, intenționalitatea, de pildă, le-am studiat dintr-o perspectivă aflată în minoritate în raport cu modul în care erau ele abordate în mod obișnuit. Problema *reprezentărilor improprii ale fanteziei în calitate de concepte cu nucleu intuitiv* ilustrează primul caz. Este o temă pe care Brentano o abordează în prelegerea, mult apreciată de Husserl, despre estetică și psihologie ținută în semestrul de iarnă 1885/86: *Ausgewählte Fragen aus Psychologie und Ästhetik (Probleme alese din psihologie și estetică)*. Cercetători cunoscuți ai Școlii lui Brentano, inclusiv editoarea volumului în care se află prelegerea, nu au știut ce să facă cu aceste concepte pentru că, deși apăreau într-o prelegere intitulată de estetică, nu era deloc clară miza lor estetică pe care, se presupunea, ele ar trebui să o aibă: în mod obișnuit, arta are de a face cu apariția sensibilă frumoasă, iar nu cu reprezentări improprii, respectiv cu concepte abstracte. Nu intru aici în detaliile problemei, mă limitez numai să spun că există bune motive pentru a considera că în prelegerea în discuție conceptele respective nu au miză estetică, ci psihologică, anume sunt instrumentele cu care operează fantezia în viața de zi cu zi și că, în definitiv, o sintagmă care sună atât de straniu se referă efectiv la conceptele obținute prin abstracție din reprezentări sau intuiții sensibile – majoritatea conceptelor sunt obținute astfel, de pildă noțiunea de pătrat roșu se obține prin abstractizare pe baza percepției vizuale a unui număr oarecare de pătrate colorate în diferite nuanțe de roșu. Conform trimiterilor lui Brentano, fundalul istoric al acestei idei este constituit de teoria aristotelică a fanteziei ca facultate cu rol mediator între sensibilitate și intelect. În acest cadru e firesc că atâta vreme cât se încearcă interpretarea reprezentărilor improprii ale fanteziei din perspectivă estetică sau din altă perspectivă decât cea brentaniană interpretul se vede nevoit să se declare

nemulțumit de rezultatele la care ajunge, reproșându-i lui Brentano că s-a exprimat neclar, după cum mi se pare de asemenea limpede că unui cercetător care se limitează doar la lectura textului brentanian și care, din constrângeri de timp, nu-i poate acorda mai mult de două-trei luni de studiu, e cu totul posibil ca sensul problemei să nu i se dezvăluie. În ce mă privește, studiul ei a durat luni bune, cea mai dificilă parte a cercetării fiind tocmai revizuirea repetată a ipotezelor de lucru și refacerea argumentării pentru a obține o interpretare care să fie cât mai mult în acord cu textul brentanian. În tot cazul, rezultatul a fost un studiu cuprinzător publicat într-o revistă indexată în WSCC, studiu care la 12 ani de la apariție are o singură citare, dar care mi-a adus totuși invitația de a prezenta în 3000 de cuvinte concepția despre geniu și fantezie a lui Brentano în *Routledge Handbook of Brentano and the Brentano School* (2017) – sunt unul dintre cei trei cercetători din fostele state comuniste prezent acolo. Or, vrea UEFISCDI să spună prin invocarea indicelui Hirsch drept criteriu de selecție că o asemenea problemă nu merită studiată și clarificată, respectiv că tradiția filosofică europeană de dată mai recentă nu ne privește și pe noi, ci doar pe cei care (nu) o (mai) continuă în centrele cu tradiție, în acest caz Viena, în care ea s-a format? Eu cred că ne privește și mai cred că tocmai *sensibilitatea teoretică orientată istoric* formată la noi și perspectiva central-marginală asociată ei ne poziționează mult mai bine pentru studierea acestui gen de probleme care, altfel, nu atât că ar rămâne nestudiate, dar ar trebui poate să mai aștepte ani buni până să-și afle interpretarea adecvată.

Cel de al doilea aspect nu se mai referă la o problemă marginală pe agenda cercetării, ci la o problemă centrală, tratată însă dintr-o perspectivă istorică care devine tot mai marginală astăzi în cercetarea Brentano: este vorba de problema *intenționalității senzației și de raportul dintre gândirea lui Brentano și filosofia pozitivă reprezentată de Comte și Mill*. Ambele probleme au fost cercetate în două proiecte Idei, fără de care nu le-aș fi analizat niciodată la scara la care am făcut-o și, cu siguranță, aș fi rămas la o cunoaștere mult mai modestă lor.

Deși intenționalitatea este cea mai studiată temă la Brentano, ea nu a mai fost totuși nicicând abordată din perspectiva următoarei întrebări: dacă senzațiile sunt acte intenționale – Brentano susține că sunt, Husserl îi contestă însă teza în anexa la *Cercetări logice* –, atunci în ce constă orientarea spre obiectul immanent lor, orientare care, conform celor spuse în opera fundamentală a lui Brentano *Psychologie vom empirischen Standpunkte (Psihologia din punct de vedere empiric* (1874; în continuare PeS)), trebuie să fie specifică oricărui act?⁶

Deși această întrebare reprezenta o abordare diferită față cele existente, totuși ea se menține în perspectiva dominantă de mai bine de o sută de ani de citire a PeS ca operă de filosofie a minții a cărei carte fundamentală este cartea a doua, cea consacrată fenomenului psihic în general, iar nu prima carte, cea metodică, considerată a fi doar de interes istoric, iar nu sistematic. Oricum, fapt este că

---

⁶ V. introducerea mea la antologia *Conceptul de intenționalitate la Brentano. Origini și interpretări*, București, Paideia, 2002.

obiectul immanent actului senzației este fenomenul fizic (culoarea pe care o văd, sunetul pe care îl aud), că Brentano stabilește trăsăturile fenomenului psihic, printre ele și intenționalitatea, prin raportare constantă la trăsăturile fenomenului fizic și că acest demers corespunde ideii că psihologia ca știință empirică trebuie edificată prin raportare constantă la știința naturii. Cuplurile conceptuale: fenomen psihic – fenomen fizic, știință psihică – știință fizică, sunt astfel centrale PeS, iar faptul că el tratează raportul dintre cele două științe la începutul cărții I a PeS m-a determinat să mut centrul de greutate al cercetării de la tematica, considerată esențială a psihologiei lui: filosofia minții și intenționalitatea, expusă în cartea II-a, la problematica primei cărți în care Brentano nu se ocupă de aceste chestiuni, ci trasează cadrul metodologic, pașii de urmat, pentru rezolvarea lor. Urmând acest fir, devine limpede cât de îndatorat este el filosofiei pozitive a secolului XIX a lui Comte și Mill: nu doar că preia concepția fenomenală a științei împărtășită de cei doi: psihologia nu este știință substanțială, ci fenomenală, respectiv nu este știință a substanței, ci a fenomenelor psihice, ci preia efectiv modelul inductiv-deductiv al lui Mill pentru a-și edifica psihologia: stabilirea inductivă a celor mai generale legi, deducerea din ele a legilor mai puțin generale referitoare la fenomenele mai complexe, verificarea rezultatelor deducției prin experiență⁷. În acest mod se observă că ceea ce el încearcă să rezolve în cartea a II-a, atât de mult studiată de filosofi contemporani ai minții, este numai o parte dintr-un proiect mult mai amplu care constă tocmai în tentativa utilizării modelului inductiv-deductiv al lui Mill pentru a clădi o psihologie bazată pe experiența internă, respectiv pe modul în care îmi sesizez propriile stări mentale atunci când le trăiesc. Or, în pofida faptului că PeS este cea mai studiată operă a lui Brentano și că acest studiu durează de aproape un secol și jumătate, exegeza nu a sesizat încă până acum importanța rolului jucat de modelul inductiv-deductiv de știință al lui Mill în fundarea PeS. În plus, pornind de la rolul jucat de Comte și Mill în edificarea nu doar a psihologiei brentaniene, ci, în genere, a întregii lui opere timpurii, un cercetător serios al operei brentaniene nu poate să nu se întrebe de ce, în pofida rolului enorm pe care concepția celor doi autori l-a jucat în elaborarea filosofiei timpurii a lui Brentano, el nu îi citează niciodată pe cei doi ca fiind reprezentanți ai unei noi epoci de avânt filosofic, așa cum se consideră pe sine.

Răspunsul nu a fost încă dat, printre altele și datorită perspectivei în care a fost studiată opera lui, anume ca operă de filosofie a minții care pune un accent deosebit pe folosirea metodei științelor naturii. „Adevărata metodă a filosofiei este metoda științelor naturii”, spune Brentano în cea de a patra teză de abilitare (1866), preluată de întreaga lui Școală – în 1911, Husserl încă publica o lucrare care purta numele *Filosofia ca știință riguroasă*. Or, deși Brentano susține ferm ideea că filosofia trebuie să se lase inspirată metodic de știința naturii, el este cu totul departe de a aproba modul în care Comte și Mill au folosit considerațiile privitoare la cercetarea fenomenală și la metoda pentru a exclude din filosofie toate problemele de natură metafizică: existența

⁷ V. titlurile capitolelor trei și patru ale cărții I; v., de asemenea, expunerile din ultimul paragraf al cărții referitoare la problema imortalității vieții psihice.

lui Dumnezeu, a nemuririi sufletului etc. După Brentano însă, avem de a face aici cu probleme la cercetarea cărora filosofia – în interesul umanității! – nu poate renunța, oricât de științifică ar fi metoda ei, probleme la care, de fapt, el nu a renunțat vreodată⁸: așa cum arată expunerile din PeS, el nu exclude problema nemuririi din psihologia empirică, ci o reformulează în acord cu spiritul științei fenomenale ca problemă a dăinuirii vieții psihice după moarte. După cum am spus, această chestiune urma să fie tratată conform metodei inductiv-deductivă a lui Mill, cu precizarea expresă că, în cazul ei, ultimul pas al metodei, verificarea prin experiență, nu este aplicabil. Or, prin scoaterea la lumină a acestei *legături fundamentale dintre metoda științifică și orientarea tradițională a gândirii lui* – în limbaj husserlian s-ar putea vorbi de intuirea esenței gândirii lui, dacă se poate vorbi în genere de esențe individuale –, ceva extrem de profund și cu o putere explicativă considerabilă în raport cu opera lui iese la iveală, anume că Brentano este un gânditor al secolului XIX de inspirație aristotelico-scolastică, unul care, deși a asimilat în scrierile lui rezultatele metodice ale timpului, a refuzat să urmeze categoric calea lui Mill și Comte de excludere a problemelor metafizice din filosofie. Dimpotrivă, a păstrat temele respective și a încercat să le soluționeze pornind chiar de la rezultatele științei de atunci. În schimb, gânditorii de inspirație analitică, de la R. M. Chisholm, R. Haller, B. Smith, K. Mulligan până la continuatorii lor din zilele noastre, au pus accentul îndeosebi pe filosofia minții și pe intenționalitatea brentaniană, pe de o parte, și, pe de alta, pe inspirația științifică a metodei lui, fără să clarifice însă motivul absenței lui Comte și Mill din lista autorilor care, pentru Brentano, urmau să inițieze o nouă epocă de avânt filosofic. Problema respectivă nici măcar nu apare în scrierile lor dominate de imaginea lui Brentano ca filosof al minții și apologet al metodei științifice. Deși cei care susțin această grilă de lectură nu sunt conștienți de această consecință, la rigoare grila în discuție îl transformă pe Brentano din filosof al unei noi epoci de avânt, așa cum se înțelegea el, într-un reprezentat al scepticismului, cea de a doua fază de decădere a filosofiei după el, unde îi și încadrează pe autorii care exclud problemele metafizice din câmpul filosofiei, printre ei Mill și Comte.

Or, orice cititor cât de cât avizat își poate da seama că atunci când este vorba de autori precum Comte și Mill, pe de o parte, și de Brentano, pe de alta, și de clarificarea raporturilor dintre ei este în joc o problemă importantă a filosofiei europene a secolului XIX, una care nu a fost încă clarificată tocmai datorită perspectivei dominante, favorizate involuntar și de pachetul de informații prin indicele Hirsch, anume Brentano ca reprezentat al filosofiei minții și ca precursor al filosofiei Cercului Vienez – Rudolf Haller chiar consideră Școala lui Brentano ca prima fază a filosofiei austriece, cea de a doua fiind tocmai Cercul Vienez⁹. Însă conform perspectivei propuse aici, *PeS nu este doar operă de filosofie a minții, ci și operă de metodă, Brentano nu este doar un filosof al minții, ci este – și asta în*

⁸ V. F. Brentano, „Cele patru faze ale filosofiei și starea ei actuală”, trad. A. Bejinariu, în I. Tănăsescu (ed.), *Brentano – Comte – Mill: ideea filosofiei ca știință*, Iași, Institutul European, 2018, pp. 201–223.

⁹ V. textul respectiv din *Filosofia austriacă. Origini – Specific – Reprezentanți*, C. Stoescu, I. Tănăsescu (ed.), 2005, Giurgiu, Pelican, pp. 245–261.

primul rând! – un filosof al secolului XIX, care, deși a fost influențat durabil de Comte și Mill, s-a distanțat de ei, fiind unul dintre continuatorii importanți ai tradiției aristotelico-scolastice din cea de a doua jumătate a secolului XIX.

Toate aceste lucruri și aspectele corelate lor, cercetate, toate, din perspectiva central-marginală pentru care argumentez aici, le-am pus în evidență în două lucrări realizate chiar în proiectele derulate sub egida UEFISCDI. Așa că aici că anexa la una dintre lucrări conține traduceri din textele referitoare la raportul dintre Brentano și filosofia lui Comte și, mai puțin, Mill, care, deși au fost publicate de mai bine de 35 de ani, nu au fost încă luate în considerare tocmai datorită caracterului lor așa-zis „istoric”, o dimensiune neinteresantă a operei lui Brentano pentru interpretării de inspirație analitică, una însă pentru studierea căreia tipul de sensibilitate teoretică de care am vorbit mai sus ne predispune oarecum să o studiem. Vrea oare UEFISCDI să spună prin folosirea indicelui Hirsch ca instrument de evaluare că asemenea cercetări nu merită finanțate și că trebuie să ne aliniem cu toții la agenda de cercetare dominantă în spațiile filosofice cu tradiție în domeniu? Că trebuie să lăsăm la o parte idei proprii până ce cercetătorii din spațiile amintite le vor consacra și pune pe agendă, creând astfel un cadru pentru evaluarea lor și încurajându-ne, în același timp, să-i urmăm și să le cercetăm și noi? În acest caz însă, ce rol mai au în genere referirile constante din pachetul de informații la originalitatea proiectelor dacă factorului de decizie nu îi este clar că uneori inovația pornește de la un indice Hirsch de valoare zero și că, în tot cazul, ea poate fi întâmpinată cu rezerve, dacă nu chiar cu rezistență, așa cum reiese chiar din unul din referatele de evaluare redade mai jos? Oricum ar fi, în domeniul în care activez *indicele Hirsch mi se pare a fi corelat cu perspectiva dominantă* și nu încurajează deloc proiectele de cercetare alternativă specifică tipului de cercetare central-marginală de care am vorbit aici. Iar dacă suntem de acord că între intervalul de lansare al unei idei și cel de impunere a ei pe harta cercetării trebuie să treacă o perioadă de timp care, în anumite domenii, poate fi destul de mare, ajungem tot la concluzia că indicele Hirsch favorizează perspectiva dominantă.

Din toate aceste motive cred că indicele Hirsch trebuie eliminat în calitate de criteriu de evaluare a competenței directorului de proiect întrucât favorizează perspectiva de cercetare dominantă, descurajează alternativele de cercetare central-marginală și nu favorizează, dimpotrivă, riscă să anihileze anumite atuuri culturale (de pildă, sensibilitatea teoretică amintită mai sus) proprii culturii filosofice orientate istoric în acest moment la noi – nu spun în niciun caz că orientarea despre care vorbesc aici este singura prezentă în filosofia românească contemporană, aceasta este însă singura perspectivă din care mă pot pronunța.

III. Expunerea cazului propriu – publicarea rezultatelor cercetării central-marginale

Mai este încă un aspect care, pentru mine cel puțin, este încă și mai sensibil pentru că trece din cadrul general trasat mai sus la cel la experienței personale cu

studiile scrise din perspectiva central-marginală amintită și trimise spre publicare la diferite reviste din WSCC. În acest context, importantă pentru discuția care va urma este distincția dintre revistele de profil și cele cu orientare generală. Atunci când este vorba despre o revistă de profil, orientată analitic, de pildă, știi din capul locului că îți asumi un risc trimițându-i un articol, chiar dacă revista pregătește un grupaj Brentano, așa cum a fost cazul în 2017. Tema abordată sau perspectiva de tratare a ei pot părea neobișnuite evaluatorilor și e cu totul posibil ca articolul să fie respins. Am trăit această experiență și nu am avut nimic de obiectat întrucât, prin editorii lor, asemenea reviste promovează o politică a științei care constă tocmai în susținerea unei anumite perspective de cercetare. Starea cercetării Brentano contemporane, cu volume publicate în paralel în cadrul fiecărei direcții de cercetare și, uneori, cu refuzuri tranșante de a face parte din bordul unor reviste orientate prea tradițional, reflectă cu acuratețe această stare de lucruri.

Lucrurile dobândesc însă o altă turnură în cazul revistelor care, deși prin titlu par de orientare generală, îți trimit un referat de evaluare la un articol despre problema adevărului la Brentano și Heidegger care-ți reproșează, printre altele, că nu ai folosit lucrarea despre adevăr a lui Paulo Crivelli, considerată lucrare standard din perspectiva interpreților orientați analitic ai lui Aristotel. La lectură însă, lucrarea se dovedește a fi inutilizabilă din perspectiva articolului. Precizez că era vorba de o revistă în al cărei titlu apărea sintagma „istoria filosofiei” în toată generalitatea ei și că nu m-aș fi așteptat sub nicio formă ca această generalitate să includă ca obligatorie perspectiva filosofiei analitice asupra adevărului la Aristotel. Oricum, faptul că am avut parte de experiențe similare la mai multe reviste cu profil general indexate în WSCC mă determină să presupun că *nu este vorba de un fenomen izolat, ci de unul mai general care ar merita studiat de sociologii cunoașterii și pe care l-aș numi privilegierea perspectivei de interpretare în defavoarea calității conținutului articolului*. Concret, fenomenul în discuție se manifestă prin faptul că *peer review*-ul care, în pofida sugestiilor de îmbunătățire conținute, este favorabil publicării articolului nu mai este luat în seamă în decizia finală datorită referatului negativ scris din perspectiva filosofiei analitice – e posibil, dar nu obligatoriu, ca orientarea generală a editorului revistei să joace și ea un rol în această decizie. Or, așa cum arată cele două referate anonime redată mai jos, caracterul negativ al referatului provine din faptul că în articolul evaluat referentul nu regăsește problematica pe care era obișnuit să o trateze sub titlul intenționalității, iar, pe de altă parte, nu are niciun fel de interes în perspectiva propusă de articol, anume aceea că intenționalitatea în calitate de cea mai pregnantă notă distinctivă a separării psihicului de fizic – lucru bine cunoscut în exegeză, cum afirmă, pe bună dreptate, referentul – constituie în același timp soluția pe care o dă Brentano unei probleme fundamentale, nu doar pentru edificarea psihologiei lui, ci și pentru filosofia pozitivă a secolului XIX, anume problema ierarhizării claselor de fenomene, capitală pentru scala științelor din *Cours de philosophie positive* al lui Comte și importantă, de asemenea, pentru *A System of logic* al lui Mill. Înțeles în acest mod, Brentano nu mai apare doar ca precursor al filosofiei minții, ci, efectiv, ca filosof al timpului său, unul care a avut o poziție distinctă de cea a lui Comte și Mill în probleme centrale ale filosofiei pozitive. Din punctul meu de vedere, este vorba aici de un fapt istoric important care ar merita

cunoscut la 150 de ani – în 2024! – de la apariția psihologiei empirice a lui Brentano, o scriere exemplară nu doar pentru opera lui, ci și pentru filosofia celei de a doua jumătăți a secolului XIX. Evaluatorul nu îi acordă însă importanță tocmai pentru că din punctul lui de vedere nu filosofia secolului XIX este cea pe care o căutăm în pasajul intenționalității la Brentano, ci perspectiva filosofiei contemporane a minții. Fapt este însă că nu acesta este contextul original al abordării ei la Brentano și, de asemenea, că nu aceasta este perspectiva studiului evaluat.

În concluzie, există curente, Brentano și Școala lui, și probleme, intenționalitatea, de pildă, în tratarea cărora separarea dintre perspectiva continentă și cea analitică a devenit astăzi atât de clară și de asumată încât cu greu mai poate fi vorba de o judecare imparțială a lor. Această stare de lucruri este accentuată de faptul că abordarea temelor tocmai enunțate din perspectiva filosofiei menționate a devenit în bună măsură abordare standard, parte a curriculumului universitar predat, ceea ce a dus la constituirea unei tradiții extrem de bine consolidate, dar eronate, a înțelegerii intenționalității. Tradiția în cauză este atât de bine înrădăcinată și de răspândită încât filosofi analitici înșiși au ajuns să fie exasperați de perpetuarea ei, respectiv de înțelegerea intenționalității brentaniene ca raportare la obiecte neexistente – Chisholm a jucat un rol esențial în constituirea acestei interpretări¹⁰.

Cele spuse mai sus arată că anumite reviste indexate în WSCC au fost supuse riscului de a deveni și, ocazional, au și devenit, prin colegiile lor de evaluatori, cel puțin în anumite domenii ale filosofiei, *bastioane ale unei viziuni preconcepute, conservatoare*, asupra modului în care trebuie tratate anumite probleme, anume în spiritul filosofiei analitice care, în ultimele decenii, și-a scris propria istorie și a făcut un efort considerabil de a-i asigura un loc lui Brentano în cadrul ei. Din acest motiv, nu consider că indicele Hirsch este un bun indicator – dimpotrivă! – pentru evaluarea competenței unui cercetător care are altă orientare decât cea favorizată de recenziile pe care revista îi desemnează după criterii neclare pentru evaluarea articolelor – ce impact științific te poți aștepta să aibă un articol care tratează o problemă pentru care cercetarea de la un moment dat nu are – încă? – interes și, drept urmare, nu este încă pregătită să o recepteze? Este însă, din acest motiv, articolul care propune o altă abordare decât cea obișnuită lipsit de valoare și aste autorul lui incompetent? La rigoare, acest tip de selecție – de cenzură! – a articolelor are ca efect pe termen lung suprimarea vocilor alternative în cercetarea unei anumite probleme, scăderea potențialului inovator al cercetării, iar instituții clamate ca fiind instanțe ale obiectivității ajung să își piardă relevanța ca entități care favorizează imparțial dezvoltarea științei și cercetării.

Cele tocmai spuse clarifică un alt motiv pentru care mi se pare inadecvată considerarea indicelui Hirsch drept criteriu de evaluare a competenței directorului de proiect: *utilizarea lui se bazează pe presupuziția falsă că există o problematică filosofică universală și criterii general-valabile de evaluare a ei*, ceea ce ar

¹⁰ V., în acest sens, remarcile lui Tim Crane, el însuși filosof analitic, la adresa lui Segal: în Crane, *Aspects of psychologism*, 2014, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press pp. 26–27.

justifica efectiv expresii precum „*the evaluators are advised to take into account the current debates at the level of the international academic community concerning the dissemination of research results.*” (pachetul de informații p. 29). Afirmatia este însă falsă întrucât, așa cum am arătat, există autori și probleme în evaluarea cărora nu există criterii general acceptate de judecare a lor, ci evaluarea se face în funcție de perspectiva de interpretate căreia îi aparține evaluatorul. Ca urmare, în loc de „*community*” (și „*philosophy*”) trebuie vorbit de „*communities*” (și „*philosophies*”), ceea ce arată clar că nu există o singură, ci mai multe perspective asupra unuia și aceleiași probleme și, drept urmare, nu există un singur, ci mai multe seturi de criterii de evaluare a ei, ceea ce sporește în mod corespunzător șansa ca articolele evaluate să fie respinse pe considerente care țin de *perspectiva* căreia îi aparțin și mai puțin de *conținutul* lor. Faptul că articolul meu despre intenționalitatea senzației și clasificarea științelor, apărut totuși până la urmă în *Axiomathes* și citat totuși de două ori în WSCC, mi-a fost respins de nu mai puțin de cinci reviste indexate în baza de date respective, că la una dintre reviste articolul a fost respins în pofida faptului că exact aceeași revistă îmi publicase anterior un articol despre intenționalitatea brentaniană la care evaluările fuseseră atât de pozitive încât a fost lăsat la latitudinea mea dacă să iau sau nu în considerare sugestiile – faptul nu i-a împiedecat însă pe evaluatorii noului articol, rezultat chiar din dezvoltarea unei teme tratate în articolul anterior, să îl respingă –, toate aceste lucruri arată că, cel puțin în domeniul de care vorbesc, noțiuni precum „evaluare”, „factor de impact”, „vizibilitate” sunt departe de a avea caracterul exemplar care li se atribuie. Dimpotrivă, ele se dovedesc nu o dată încărcate de considerente care țin de apartenența la o anumită direcție de cercetare, de protejarea și favorizarea ei, de lipsa de interes pentru rezultatele provenite dintr-o altă perspectivă, cu toate că, pe de altă parte, perspectiva favorizată nu produce rezultatele specifice perspectivei respinse. În acest context, editurile internaționale mi se par a fi un mediu mult mai deschis și mai lipsit de prejudecăți în promovarea cercetărilor originale, independente de perspectiva dominantă asupra unei probleme la un moment dat, decât revistele din bazele de date amintite și de indexurile asociate lor.

În plus, ce garanții are UEFISCDI că dacă urmărește cu consecvență politica de diminuare a resurselor de sensibilitate teoretică de care am vorbit mai sus va reuși să pună altceva echivalent în loc? Într-o țară al cărei procent din PIB alocat cercetării este printre cele mai mici din Europa și ale cărei universități nu se situează strălucit în clasamente nu mi se pare deloc că șansele sunt mari.

În fine, consider că indicele Hirsch favorizează îndeosebi oportunistul în cercetare, respectiv favorizează abordarea temelor la modă, aflate pe primele locuri ale agendei de cercetare din cadrul comunităților dominante la un moment dat. Această abordare aduce însă prejudecii majore cercetării istorice fundamentale întrucât creează permanent presiune asupra cercetătorilor să renunțe la interese de cercetare pentru teme care, deși pot părea marginale în raport cu temele prioritare ale momentului, pot avea totuși potențial inovator considerabil. Primul meu proiect *Ideii* a durat din 2011 până în 2016, cel de al

doilea din 2017 până la sfârșitul anului 2019. Când m-am înscris în competiția pentru obținerea lor, indicele Hirsch nu a fost criteriu de evaluare a competenței cercetătorilor din disciplinele umaniste și nu a fost în genere criteriu de evaluare. Dacă ar fi fost, probabil că nu aș fi primit cele două proiecte, nu aș fi publicat două lucrări voluminoase, prima, în germană, lucrare de autor în care am urmat până la capăt exigențele formulate de Noica în *Jurnalul de la Păltiniș* (1983) de a-mi studia autorul în original și de a-mi găsi un drum propriu în interpretarea lui, cea de a doua, un volum masiv în engleză coordonat în ultimul proiect UEFISCDI care plasează efectiv opera lui Brentano într-un nou context de înțelegere și deschide o altă perspectivă de cercetare a ei (termenul „oportun” din cel de al doilea referat redat mai jos se poate referi și la această lucrare). Din fericire pentru ideile expuse în aceste lucrări, pe care, recunosc, nu aș fi ajuns să le elaborez vreodată fără cele două proiecte, instituția în discuție nu ajunsese să pună criterii atât de rigide, împrumutate din științele exacte, în calea manifestării cercetării originale asupra unor teme care aveau puțin de a face cu mainstream-ul contemporan. Acum cărțile sunt publicate și ideile conținute în ele nu mai pot fi afectate de asemenea filtre. Deși îmi este clar că rafinarea criteriilor în vederea asigurării imparțialității rezultatelor evaluării face parte din strategia instituției de a-și atinge obiectivele asumate, îmi este de asemenea clar că există limite ale acestei strategii. Prezența unei culturi filosofice nutrite într-o bună parte a ei dintr-o sensibilitate teoretică interesată de alte probleme decât cele aflate pe locurile de vârf ale agendei cercetării mi se pare a fi o astfel de limită. O alta, de o cu totul altă natură și care, neîndoielnic, ar merita discutată separat, este numărul extrem de redus de proiecte acceptate spre finanțare, nivelul extrem de înalt – uneori peste 93 de puncte! –, la care se trage linia sub proiectele finanțate. În condițiile în care criteriile de evaluare sunt complexe și rafinate, rezultatele selecției pot fi, într-adevăr, reprezentative. Prețul este însă acela că resursele de competență, inteligență și creativitate pe care presupun că le conțin proiectele cuprinse între 90 și 93 de puncte nu sunt protejate și menținute în fluxul cercetării. Dimpotrivă, sunt excluse și, odată cu ele, și posibilele bunuri simbolice care ar fi putut fi create prin utilizarea lor¹¹.

---

¹¹ De-a lungul timpului m-am confruntat de patru ori cu fenomenul respingerii studiului pe baza evaluării perspectivei de abordare, iar nu a conținutului lui. Dintre ele, redau mai jos evaluările unui text care tratează problema intenționalității la Brentano din perspectiva filosofiei pozitive a lui Comte, iar nu a raportării la obiecte inexistente. Am eliminat din text referirile la structura formală (împărțirea pe subpuncte) a articolului, sugestiile considerate neimportante de evaluator și remarcile referitoare la corectitudinea lingvistică a textului. Toate omisiunile sunt indicate prin paranteze drepte inserate în text. Precizez, de asemenea, că nu m-am angajat în niciun fel că nu voi folosi în mod public aceste referate.

Primul evaluator: „Lucrarea tratează teoria intenționalității a lui Franz Brentano. Ea apără o lectură «minimalistă», potrivit căreia teoria lui Brentano ar putea fi cel mai bine înțeleasă dacă ar fi considerată prin prisma rolului ei în diviziunea brentaniană a științelor și în disputa lui cu Comte, teza textului fiind că intenționalitatea este folosită de Brentano pentru a delimita psihologia și pentru a o distinge de alte științe.

Din păcate nu aş recomanda publicarea textului. Relația dintre pretinsa ei temă și conținutul lucrării este inadecvată. Lucrarea se prezintă ca fiind despre intenționalitate la Brentano, inclusiv în titlu, când, de fapt, este vorba despre diviziunea științelor la Brentano și despre problema minte-corp. Dovadă, printre altele, este faptul că însăși ideea de „interpretare minimală” a intenționalității (care se regăsește în titlul lucrării) apare doar de două ori în întreaga lucrare. Subiectele care sunt de fapt discutate sunt diviziunea științelor și dualismul la Brentano, iar lucrarea ar trebui să recunoască acest lucru. Din acest punct de vedere, prezentarea diferitelor interpretări ale intenționalității la Brentano din primele pagini pare a fi mai degrabă o anexă. De asemenea, cred că există un acord în cercetarea Brentano asupra pretenției „minimale” că intenționalitatea este trăsătura distinctivă a minții și că el folosește această trăsătură pentru a delimita psihologia ca știință. În ceea ce privește dezbaterea asupra intenționalității, lucrarea nu reprezintă, așadar, o contribuție majoră și acesta este un alt motiv pentru a nu o considera ca o lucrare despre intenționalitate. În concluzie, cred că textul ar trebui rescris, iar titlul și autoprezentarea lui ar trebui să se concentreze mai puțin pe intenționalitate și mai mult pe subiectul lui real și, de asemenea, cel mai relevant.

O altă problemă este că lucrarea mi se pare că îi interesează în primul rând pe cei care cercetează opera lui Brentano. Din acest punct de vedere, ea s-ar încadra mai bine într-o revistă mai specializată, fie în *Brentano Studien*, fie în reviste specializate în istoria filosofiei [...].

În ceea ce privește literatura de specialitate, rezumatele diferitelor interpretări ale teoriei intenționalității la Brentano din primele pagini ale articolului se bazează pe lucrări destul de vechi. Lipsesc câteva studii recente pe această temă, printre care monografiile lui Kriegel și Textor. De asemenea, ar putea fi citată și lucrarea lui Fisette despre Brentano și Comte. [...]

Al doilea evaluator: „Lucrarea este direct relevantă pentru cercetarea Brentano în măsura în care abordează noțiunea mult prea mult discutată a intenționalității din perspectiva pozitivismului secolului al XIX-lea, plasând astfel recursul lui Brentano la intenționalitate în contextul istoric propriu lui. Acest lucru este important deoarece teoria brentaniană a intenționalității a fost supusă de-a lungul anilor multor distorsiuni și neînțelegeri, începând cu interpretarea lui Chisholm a intenționalității în calitate de capacitate a noastră de a reprezenta obiecte inexistente. Această interpretare a rămas cu siguranță predominantă în tradiția analitică până foarte recent (ea se află, de asemenea, în centrul teoriei intenționaliste a minții a lui Tim Crane). Cu toate acestea, se poate argumenta că preocuparea pentru obiecte inexistente este străină de cadrul teoretic original al lui Brentano: Brentano nu a introdus intenționalitatea pentru a rezolva această problemă, ci pentru a delimita domeniul fenomenelor mentale de cel al fenomenelor fizice. Într-adevăr, există puține motive să ne îndoim că *Psihologia din punct de vedere empiric* a lui Brentano (în continuare, PES) trebuie citită în contextul receptării pozitivismului lui Comte și a fenomenalismului lui Mill, care pun amândouă accentul pe „fenomene”, și că recursul lui Brentano la intenționalitate trebuie înțeles în acest context pozitivist. Această abordare informată istoric a început să se afirme doar destul de recent și mulți cercetători ai lui Brentano recunosc acum importanța programelor filosofice ale lui Comte și Mill pentru proiectul lui Brentano în PES. Din acest punct de vedere, articolul propus este oportun. Este, de asemenea, original prin faptul că este una dintre primele încercări de a trage consecințele care decurg din acest „cadru pozitivist” al teoriei brentaniene a intenționalității. Autorul subliniază, pe bună dreptate, că PES nu este în primul rând un tratat de ontologie aristotelico-tomistă și nici nu este (cel puțin în cartea 1) o lucrare de filosofie a minții; este, în schimb, o lucrare metodologică care își propune să separe diferite domenii empirice (fenomenale) de investigare. Aceasta este o observație foarte bună, una care este de natură să ne facă să avansăm în înțelegerea proiectului lui Brentano și să corecteze unele distorsiuni clasice în receptarea lui.

Acestea fiind spuse, cred că interpretarea susținută în articol ar putea beneficia de clarificări suplimentare. Iată câteva sugestii, pe care sper că autorul le va considera utile.

1) Referitor la relația dintre cele trei interpretări. Autorul are dreptate atunci când distinge trei tendințe principale în receptarea teoriei intenționalității lui Brentano: aristotelico-tomistă, analitică și pozitivistă. Și, de asemenea, are dreptate să pună accentul pe cea de-a treia, care a rămas destul de neglijată până acum. Ceea ce nu este destul de clar în articol este modul în care aceste interpretări diferite se raportează unele la altele. Acest lucru este important deoarece în timp ce interpretarea pozitivistă este în opoziție cu interpretarea analitică (în sensul că modul în care ne reprezentăm obiectele inexistente NU este pur și simplu problema lui Brentano), interpretarea pozitivistă nu este la fel de opusă interpretării aristotelico-tomiste. Într-adevăr, mi se pare că înțelegerea aristotelico-tomistă a *naturii* intenționalității este perfect compatibilă cu interpretarea propusă a *funcției

metodologice* a intenționalității în PES. Imaginea de ansamblu, așa sugera eu, este de felul următor: Brentano moștenește de la Comte și Mill cadrul pozitivist conform căruia științele empirice se ocupă de „fenomene”, adică de fapte observabile; de la Mill, el moștenește punctul de vedere conform căruia fenomenele mentale nu sunt reductibile la fenomene fizice sau fiziologice, ci formează domeniul specific al investigațiilor psihologice; iar de la tradiția aristotelico-tomistă moștenește punctul de vedere conform căruia ceea ce distinge fenomenele mentale este intenționalitatea (o noțiune împrumutată de la scolastici, destul de cunoscută, cel puțin pentru el, una care, drept urmare, nu necesită clarificări). În timp ce trimiterea la pozitivismul lui Comte este utilă pentru a înțelege *funcția metodologică* a intenționalității, trimiterea la noțiuni precum „inesse” sau „esse obiectivum” rămâne relevantă pentru a înțelege *natura* intenționalității. Dacă acest fapt este corect, atunci interpretarea pozitivistă este perfect compatibilă cu cea tradițională, având în vedere că fiecare dintre ele surprinde un aspect diferit al teoriei lui Brentano. Totuși, nu același lucru se întâmplă cu interpretarea analitică (în termeni de obiecte inexistente), care este străină de acest întreg cadru fenomenal-tradiționalist. Așa sugera, prin urmare (SUGESTIE 1), să fie adăugat cel puțin un paragraf care să explice relația dintre aceste trei interpretări. De asemenea, pentru a evita potențiale neînțelegeri, așa sugera să se precizeze în introducere că miza aici nu este o interpretare nouă a naturii intenționalității, ci, în schimb, o înțelegere corectă a funcției/rolului acesteia în PES, care este o problemă complet diferită (poate că acest lucru ar trebui să fie reflectat deja în titlu).

2) Referitor la: „eterogenitatea absolută” dintre fenomenele mentale și cele fizice. Deși sunt de acord că această idee poate fi citită în lumina afirmațiilor antireductiviste ale lui Mill, cred că o sursă istorică importantă pentru această temă este R. H. Lotze. Și mai important, însăși ideea de „eterogenitate absolută” necesită o clarificare suplimentară. Cum trebuie să o înțelegem, mai exact? Uneori, pare să fie cel mai bine explicată în termeni de fenomene mentale și fizice care prezintă proprietăți diferite, ceea ce pare să se reducă mai departe la ideea că actele mentale și obiectele lor intenționale prezintă proprietăți diferite. De exemplu, când mă gândesc la turnul Eiffel, mă gândesc la ceva care are o înălțime de 300 de metri, dar, în mod evident, actul meu de gândire nu are o înălțime de 300 de metri. Această linie de gândire a fost dezvoltată în tradiția fenomenologică ulterioară (observații similare pot fi găsite la Carl Stumpf și, mai târziu, la Adolf Reinach). Aceasta sugerează o lectură a „eterogenității absolute” după cum urmează: niciuna dintre proprietățile care aparțin obiectului intențional nu poate fi atribuită actului mental, prin urmare acestea sunt „absolut eterogene”. Cum se raportează această eterogenitate absolută a actului/obiectului la distincția dintre fenomenele mentale/fizice? Prin urmare, așa recomandă (SUGESTIE 2) să se adauge o clarificare a ceea ce înseamnă că A și B sunt „absolut eterogene” (de exemplu: A și B sunt „absolut eterogene” dacă și numai dacă nu au proprietăți relevante în comun sau ceva similar).

3) Referitor la ideea că intenționalitatea este ceea ce „caracterizează cel mai bine” fenomenele mentale. Chiar dacă adoptăm interpretarea pozitivistă propusă a funcției/rolului intenționalității în PES, aceasta nu explică de ce Brentano scrie că intenționalitatea este ceea ce „caracterizează cel mai bine” fenomenele mentale. Îmi lipsește o explicație a acestui aspect în articol. În acest context ar putea fi important să le fie reamintit cititorilor că în PES 2.1 sunt oferite *mai multe caracteristici* ale mentalului (autoevidența, existența reală, un tip particular de unitate etc.), iar intenționalitatea este pur și simplu una dintre ele. Acum, încă o dată, articolul nu explică de ce intenționalitatea este cea mai pregnantă caracteristică. Părerea mea este că, spre deosebire de celelalte trăsături, intenționalitatea ne oferă un mijloc de a clasifica fenomenele mentale (adică de a le împărți în continuare în subclase). Dacă această interpretare este corectă, atunci ar putea fi util să (SUGESTIE 3) subliniem importanța clasificării din perspectiva cadrului pozitivist. Acest fapt ar fi cu totul în concordanță cu interpretarea propusă, care ar fi pur și simplu împinsă un pas mai departe: conform cadrului pozitivist, științele empirice se ocupă de fenomene și de legile acestora; o provocare crucială este împărțirea acestor fenomene în clase într-un mod care să fundamenteze diviziunea corespunzătoare a științelor; intenționalitatea este criteriul de divizare pe care se bazează distincția dintre clasa fenomenelor mentale și clasa fenomenelor fizice; în plus, este „cea mai pregnantă caracteristică” a mentalului pentru că ne pune în situația de a împărți mai departe clasa mentalului în subclase (și anume: prezentări, judecăți, fenomene de iubire și ură). Prin urmare, această interpretare pozitivistă ne oferă, de asemenea, o mai bună înțelegere a motivului pentru care Brentano consideră că intenționalitatea este „cea mai pregnantă caracteristică” a mentalului. [...]

Dintre aceste comentarii, comentariile 2 și 1 sunt probabil cele mai importante în lumina scopului pe care autorul îl urmărește. Comentariul 3 este mai mult secundar [...]

